

ВПЛИВ КОНСПІРОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА: МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ

Н. М. ВОЛОСНІКОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії

Н. Н. ГУБАНОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Поширення в суспільстві різноманітних конспірологічних теорій, або теорій змови, є не лише шокуючим явищем, але й суттєво ускладнює процес інституційних перетворень, що вкрай негативно позначається на динаміці чинних формальних правил та їх ефективності. Відповідно, поширення в суспільстві різноманітних конспірологічних теорій є не лише актуальною, але й небезпечною проблемою, що вимагає пошуків ефективних заходів мінімізації її негативних наслідків.

Загалом може бути виділено чотири групи чинників, що визначають придатність поширених в суспільстві конспірологічних теорій для експлуатації гравцями-маніпуляторами у власних інтересах:

- чисельність групи, що вірить у відповідну конспірологічну теорію;
- залежність ступеня занепокоєння прибічників конспірологічних теорій від норм чинного законодавства;
- несуперечливість бажаних для прибічників конспірологічних теорій інституційних змін, інтересам впливових зацікавлених груп;
- можливість звинуватити політичного опонента в участі у змові.

Необхідною умовою, що забезпечує привабливість певної конспірологічної теорії для її експлуатації гравцями-маніпуляторами є чисельність групи занепокоєння, що вірить у відповідну конспірологічну теорію. Є цілком очевидним, що недуже популярна конспірологічна теорія, яка згуртовує лише невеличку групу прихильників є мало перспективною для гравців-маніпуляторів. Фактично, єдина група гравців, що може використовувати подібні конспірологічні теорії у власних інтересах, це гравці опортуністи, що готові задовольнити обмежений попит прихильників подібних теорій на літературу, що підживлює їх інтерес до уявної проблеми. Проте значна чисельність групи, що вірить у відповідну конспірологічну теорію є необхідною, але не достатньою умовою, що спонукатиме дрібних гравців та інституційних кілерів вдаватися до експлуатації відповідної конспірологічної теорії. Для того щоб гравці-маніпулятори з названих вище груп змогли скористатися сприятливими суспільними настроями, їм необхідно або заволодіти прихильністю прибічників відповідної конспірологічної теорії, позиціонувавши себе як політичну силу, що перешкоджає діям змовників, або позбавити подібної прихильності своїх політичних опонентів, звинувативши останніх в тому, що вони замішані в змові.

Поширення в суспільстві конспірологічних теорій може мати тяжкі негативні наслідки як для економіки країни, так й для багатьох інших сфер суспільного життя та навіть призводити до спалахів насилля. Але незважаючи на це, переважна більшість досліджень даної проблеми була проведена дослідниками з психології та політології, серед яких можна назвати таких дослідників як Стефан Левандовські [1-3], Вірен Свами [4,6], Джозеф Ушинські [6,], та інші.

Дослідниками були виявлені чинники, що сприяють виникненню та поширенню в суспільстві різноманітних конспірологічних теорій, виділені характерні ознаки конспірологічних теорій та запропоновані заходи, що мають протистояти конспірологічному мисленню. Так, дослідниками приділяється недостатня увага тим загрозам, що несе поширення конспірологічних теорій для економічного та соціального життя суспільства та пошуку заходів, що здатні пом'якшити відповідні негативні наслідки в умовах стрімкого поширення подібних теорій. Також, поза увагою дослідників залишається проблема маніпулювання конспірологічними теоріями, що здійснюється гравцями-маніпуляторами для задоволення їх власних корисних інтересів. Проте незважаючи на зазначені успіхи, проблема поширення конспірологічних теорій є недостатньо дослідженою та потребує більш досконалого та детальнішого вивчення.

Література:

1. Lewandowsky S., Stritzke W.G.K., Oberauer K., Morales M. Memory for fact, fiction, and misinformation: The Iraq War 2003. *Psychological Science*. 2005. Vol. 16. No. 3. P. 190-195.
2. Lewandowsky S., Ecker U.K.H., Seifert C.M., Schwarz N., Cook J. Misinformation and its correction: Continued influence and successful debiasing. *Psychological science in the public interest*. 2012. Vol. 13. No. 3. P. 106-131.
3. Lewandowsky S., Oberauer K. "NASA Faked the Moon Landing—Therefore, (Climate) Science Is a Hoax". *Psychological Science*. 2013. Vol. 24. No. 5. P. 622 – 633.
4. Swami V., Pietschnig J., Tran U.S., Nader I. W., Stieger S., Voracek M. Lunar lies: The impact of informational framing and individual differences in shaping conspiracist beliefs about the moon landings. *Applied Cognitive Psychology*. 2013. Vol. 27. No. 1. P. 71-80.
5. Swami V., Coles R. The truth is out there: Belief in conspiracy theories. *The Psychologist*. 2010. Vol. 23. No. 7. P. 560-563.
6. Swami V., Coles R. Conspiratorial beliefs? The role of informational cues and predispositions. *Political Research Quarterly*. 2016. Vol. 69. No. 1. P. 57-71.
7. Uscinski J.E. When Does the Public's Issue Agenda Affect the Media's Issue Agenda (and Vice□Versa)? Developing a Framework for Media□Public Influence. *Social Science Quarterly*. 2009. Vol. 90. No. 4. P. 796-815.
8. Douglas K. M., Sutton R. M. The hidden impact of conspiracy theories: Perceived and actual influence of theories surrounding the death of Princess Diana. *The Journal of social psychology*. 2008. Vol. 148. No. 2. P. 210-222.
9. Douglas K. M., Sutton R. M., Cichocka A. The psychology of conspiracy theories. *Current directions in psychological science*. 2017. Vol. 26. No. 6. P. 538-542.
10. Eva Ballova Mikuskova Conspiracy Beliefs of future teachers. *Current Psychology*. 2018. Vol. 37. No. 3. P. 692-701.
11. Monika Grzesiak-Feldman The Effect of High-Anxiety Situations on Conspiracy Thinking. *Current Psychology*. 2013. Vol. 32. No. 1. P. 100-118.

11. Greg Jarrett Conspiracy Theories of Consciousness. *Philosophical Studies*. 1999. Vol. 96. No. 1. P.45-58.
12. Абрамов Ф. В. Маніпулювання суспільними настроями як чинник неефективності неформальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 8–13.

ДЕЯКІ ФАКТОРИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Н. М. ВОЛОСНІКОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
Н. Н. ГУБАНОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Розглянемо як поширення в суспільстві конспірологічних теорій впливає на динаміку та якість чинних формальних правил. В сучасному суспільстві постійно присутній широкий спектр різноманітних конспірологічних теорій. Проте не всі з них однакові за рівнем небезпеки для інституційних перетворень.

Ступень небезпеки конспірологічних теорій для інституційних перетворень визначається трьома чинниками:

- чисельність групи, що вірить у відповідну конспірологічну теорію;
- залежність ступеня занепокоєння прибічників конспірологічних теорій від норм чинного законодавства;
- несуперечливість бажаних для прибічників конспірологічних теорій інституційних змін, інтересам впливових зацікавлених груп.

Основним чинником, що визначає те наскільки згубним для ефективності чинних формальних правил виявиться поширення тієї чи іншої конспірологічної теорії є не предмет уявної змови, а чисельність прибічників відповідної теорії. Нечисельність групи, що об'єднує прибічників певної конспірологічної теорії суттєво зменшує імовірність негативних наслідків для ефективності чинних формальних правил. Це обумовлено двома причинами. З одного боку, невелика кількість прибічників відповідної теорії не дозволяє їм перетворитися на потужну політичну сили, що здатна самостійно домогтися бажаних для неї інституційних змін. З іншого боку, вже наявні політичні сили не намагатимуться здобути прихильність даної групи через її не чисельність та, відповідно, не докладатимуть зусиль для внесення змін в чинні формальні правила бажані для даної групи.

Розглянуті вище чинники визначають, виключно, спроможність конспірологічних теорій впливати на динаміку інституційних перетворень. Але слід також відзначити, що у багатьох випадках поширення певних конспірологічних теорій, що не можуть призвести до зміни чинних формальних правил та зменшити їх ефективності, може все ж таки мати не менш трагічні наслідки для суспільства.